האם מותר להשתיק מלך? בעיה זו עמדה בפני השופט

מלך בלי בשר ודם

שופט־השלום התל־אביבי מנחם אלון פתח את התיק הרציני והמבדר ביותר של היום. היתה זו תביעת־הנזיקין של עורך מדור הקולנוע בהעולם הזה, ש־תבע סכום של שתי לירות ורבע מירוחם ורדימון, בעל קולנוע אלנבי. טען עורך מדור הקולנוע: הקיצוצים שנעשו בסרט המלך ואני, כשזה הוצג בקולנוע אלנבי, פגמו בטיבו ובשלמותו, לא נתנו את התמורה המובטחת לקוני הכרטיסים שלא יכלו ליהנות מהסרט הנאה מלאה.

הציע השופט בקולו הרך והמתון: „אולי הנתבע מסכים לשלם חלק מהסכום הנדרש, כפשרה?"

עורך־הדין משה חביב, בא־כוח הנתבע, השיב מיד: „העתון בו עובד התובע, השבועון העולם הזה, הטעון כי הוא העתון הנקרא במדינה — ואני סבור שהוא צודק בכך — הציע לכל אלה שהלכו לסרט לשמור על כרטיסיהם. אם נסכים לשלם חלק מהסכום הנתבע, יבואו מחר כל בעלי הכרטיסים וידרשו את כספם חזרה."

השופט ניסה שנית: „גם אני ראיתי את הסרט, אבל אין לי כרטיס. אפילו אם היה בידי, לא הייתי מגיש תביעה. אני חושב שכמוני היו נוהגים שאר האנשים. אם התובע רוצה להגיש תביעה משפטית, וזאת זכותו, אין אני רואה סכנה שאלפי קוני־הכרטיסים ידרשו את כספם חזרה."

כשגם הסבר זה לא שיכנע, נקראו ראשוני עדי התביעה לעלות על דוכן העדים. משפט־התקדים בתולדות הקולנוע בישראל נפתח.

★ ★ ★

אחרון אחרון חביב

עו"ד הדין יצחק ברא"ז, בא־כוח התביעה הזדקף מלוא קומתו הגבוהה, ובלטפו בידו את זקנקנו החל לחקור את העד הראשון, זאב מליון, סגן המנהל הכללי של משרד הפנים, ויושב־ראש המועצה לביקורת סרטים. כצעד ראשון ביקש ברא"ז להוכיח לבית־המשפט כי, במקורו, היה הסרט המלך ואני ארוך יותר מכפי שהוצג בקולנוע אלנבי, וכי הסרט קוצץ לא בידי המועצה לביקורת סרטים.

השיב העד מליון לשאלות התובע: „יש קיצוץ סרטים הנעשה על־ידי המועצה לביקורת סרטים, עם כל הצער שהיא מצטערת בקצצה אותם. אולם אנחנו מתנגדים בכל תוקף לקיצוצים הנעשים על־ידי גורמים אחרים, משום שזה פוגע בהנאת הציבור ובערך האמנותי והמוסרי של הסרט."

הסביר מליון את כוונתו: „קיצוצים מסויימים עלולים להפוך סרט מתאים לקהל, לסרט בלתי־מתאים. עד עתה לא היו בידי המועצה אמצעים נגד המקצצים, אולם עתה מטפלת המועצה בתיקון החוק, כך, שהקיצוצים יאסרו, אלא אם הותרו על־ידי המועצה."

סיפר מליון בהמשך דבריו: „לסרט המלך ואני הוגשה בקשה על טופס מקובל, בו צויין שאורך הסרט הוא 15 מערכות. מהמסמכים שבידי ניתן להבין כי אורך הסרט הוא 133 דקות. קיבלנו מספר תלונות מאזרחים בקשר לקיצוץ סרטים, ובתגובה פירסמתי בעתונים שכל אדם הרואה את עצמו נפגע רשאי להגיש נגד המקצץ תביעה משפטית על הונאה."

בא־כוח הנתבע, מצידו, ניסה להוכיח כי הוצאת רשיון להציג סרט בעל אורך מסויים אינה הוכחה כי אמנם הוצג סרט באורך זה, וכי בעל הקולנוע רשאי בכל עת לעשות בסרט כרצונו. שאל חביב: „האם ידוע לעד על סרט מסויים, שהובא לארץ עם שתי נוסחאות שונות לסיומו — באחת עומד הגיבור ליד החלון וקופץ למטה, ואילו בשניה אינו קופץ ונשאר בחיים — וכי הותר לבעל הקולנוע לבחור בסוף הנראה לו?"

השופט: „לא ידעתי שבעלי בתי הקולנוע עומדים בפני הכרעות כאלה."

★ ★ ★

קיצוץ כלי רחמנות

צ'מד העדים הבאים דמו זה לזה כשני תאומים סיאמיים. שניהם היו במאי סרטים, הטובים במקצוע זה בישראל, והם נקראו לתת עדות מקצועית על הנזק שגרמו הקיצוצים לסרט המלך ואני מבחינת תוכנו ואופיו המוסיקלי.

סיכר הראשון, הבמאי פרד שטיינהרד, העובד כבמאי באולפני ההסרטה בהרצליה ובחברת גבע, ואשר סרטי־הפירסומת שלו קנו להם שם בארץ: „קיצוץ בסרט הנעשה לא על־ידי בעלי־מקצוע גורם ב־99% מן המקרים נזק לסרט. יש שני אנשים העושים את הסרט — הבמאי ועורך הסרט — ורק העורך רשאי לקצץ בסרט. כשראיתי את הסרט המלך ואני, הרגשתי שהוא חתוך ממש בלי רחמנות. אדם מתחיל לשיר, והוא מפסיק באמצע. אני אוהב מוסיקה, ולסרט זה הלכתי בעיקר בגלל המוסיקה שבו. אבל הת־אכזבתי."

בחקירתו הנגדית של שטיינהרד רצה עורך־הדין חביב להוכיח כי הקיצוצים שנעשו היו לטובת הסרט. לשם כך ניסה להוציא מן העד כי יול ברינר, כוכב הסרט, אינו זמר אלא שחקן, וטוב שקיצצו את הקטעים בהם הוא שר. שאל חביב את שטיינהרד: „מה אתה יודע על יול ברינר?"

שטיינהרד: „שיש לו קרחת."

אחריו עלה לדוכן איוואן (נהריה קוראת) לנג'אל, גם הוא במאי אולפני ההסרטה בהרצליה. העיר עורך־הדין חביב, בצחוק: „רק השם איוואן מטיל עלי אימה." ואמנם קבע לנג'אל כמה מסקנות מקצועיות, שיכלו להטיל אימה על הנתבע.

אמר הוא: „אני עורך סרטים ובמאי. סיימתי בית־ספר גבוה לסרטים בבלגרד, ויצרתי בארץ סרט מוסיקלי צב־עוני של 30 דקות. את המחזה המלך ואני ראיתי בתיאטרון בלונדון, ולכן כשהציגו את הסרט בקולנוע אלנבי הייתי מעוניין לראות את הגירסה הקולנועית של ההצגה. קיבלתי ממש שוק, כל מיני דברים הושמטו ממנו. חסרו קטעים מוסיקליים, היו קיצוצים דרסטיים. למשל כשליידי צ'אנג, אשתו הראשית של המלך, מתחילה לשיר..."

כאן התערב השופט: „מה קרה, היא הפסיקה לשיר?"

לנג'אל: „היא לא הפסיקה, הפסיקו אותה."

המשיך העד: „ניכר היה שהסרט חתוך בידי איש לא מקצועי. הוא קוצץ על־ידי חובבים בצורה דרסטית. בסרט מוסיקלי כמו המלך ואני המוסיקה היא העיקר, למרות שאי־אפשר לותר גם על התוכן. סרט הוא מדיום, אשר באמצעותו אפשר להביע אמנות, והזכות לקיצוצו היא רק בידי הבמאי והעורך."

אחרי שסיים עורך־הדין ברא"ז את חקירת העד, ביקש נציג הנתבע להוכיח כי מאחר והעד למד את מקצועו בארץ שמאחורי מסך הברזל, הוא תונך חינוך מכוון, ועל כן אין ערך לחוות־דעתו המקצועית. השיב לו לנג'אל: „בשעה שהתחלתי בלימודי, ניתקה יוגוסלביה את קשריה עם הקומינפורם." חביב חיתר על כל נסיון של חקירה בכיוון זה.

כאשר נסתיים השלב הראשון של עדויות התביעה, היה כבר ברור מה הם קווי ההגנה והתביעה במשפט עקרוני זה. בעוד שהתביעה תשתדל להוכיח כי קיצוץ הסרט פגם בטעמו, יטען נציג הנתבע כי הקיצוצים נעשו לטובת הסרט, וכי למעשה קוצץ הסרט עוד בחוץ־לארץ כדי להתאימו לטעמו של הקהל הישראלי, „שהוא חלק בלתי־נפרד מהמרחב המזרח־תיכוני", כדבריו של חביב, בא־כוחם של הנתבעים.

שירת הברביר

יול ברינר ודבורה קר, כפי שהם מופי־עים על מעטפת התקליט של שירי המלך ואני, שהוצא על־ידי חברת פוקס המאה העשרים. תקליט זה יובא לבית־הדין כדי להשמיע לשופט את כל שירי הסרט, לפני שקוצצו.

שופט, במאים ועוד מליון

שופט־השלום מנחם אלון (ימין), בפניו מתכורת תביעת־הנזיקין על סך שתי לירות ורבע, שומע את עדי־התביעה הראשונים: פרד שטיינהרד, במאי קולנוע הנראה כשהוא נשבע בפני בית־המשפט; איוואן לנג'אל, במאי סרטים, המצולם בעת עבודת־הסרטה, ומר זאב מליון, יושב־ראש המועצה לביקורת סרטים, כשהוא עונה לשאלות עורך־הדין יצחק ברא"ז, בא־כוח התביעה, העומד משמאלו.

בינה, נערה בת 18, לבין ג'ימס דין בן ה־40, בקפה חשוך.

סרט זה אינו יצירת מופת, והוא רחוק אף מלהיות סרט גדול. האמת היא שאין הגדרה יותר ממצה וקולעת ביחס למהותו האמיתית מאשר שמו: הנוף.

תדריך

אלה הסרטים המוצגים בשבוע זה בערי הארץ, אשר העולם הזה ממליץ לראותם:

● **חוות החיות** (צפון, תל־אביב) — כל החיות שחת, אבל החזירים שחים יו־תר. זאת היא מסקנת הסאטירה של ג'ו־רג' אורוואל, בה משמש שלטון הקומונה, שהנהיגו החזירים בחווה, אליגוריה למש־טרים הקומוניסטיים.

● **אדם בקרב** (מקסים, תל־אביב) — 15 הקילומטר המפרידים בין כיתת חיל־רגלים אמריקאית בקוריאה, לבין גבעה אלמונית העשויה לקבוע את גורלם. סרט קרב אנושי ומשכנע. רוברט ריאן, אלדו ריי.

● **המעונה** (אסתר, תל־אביב) — דר־מה מועזת ואמיתית סביב הבעיה: האם שטיפת־מוח מצדיקה בגידה במולדת? פול ניומן.

● **המכשפה** (תן, תל־אביב) — מרי־גה ולאדי לוכדת בכשפי חמודות גחה ו־פניה מהגדס צרפתי בשודיה ואת קהל הצופים.

● **נידון למוות ברח** (ארמון, חי־פה) — הצופים מנסים לברוח מכלא נאצי, יחד עם סרן פונטיין הצרפתי, בשתי שעות של מתח ואמנות קולנועית טהורה.

● **לא עת לפרחים** (תל־אור, ירוש־לים) — קסמי המערב מאחורי מסך הברזל, בסאטירה פוליטית שנונה. ויויקה לינדפורס.